

L'antiga farmàcia Duran i España de Barcelona

Una obra desconeguda de Lluís Domènech i Montaner

Carles Sàiz i Xiqués

Aquest article posa sobre la taula una obra totalment desconeguda de l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner: la decoració de l'interior de la farmàcia de Joan Duran i España de Barcelona, un dels establiments modernistes més antics de la ciutat, que encara resta obert al públic.

Carles Sàiz

El 2 de desembre de 1896 apareixia publicat en el diari *La Vanguardia* que “*hoy quedarán abiertos al servicio público la nueva oficina de farmacia y el laboratorio que en la calle de Valencia, número 344, -avui 278- junto al Paseo de Gracia, ha instalado nuestro amigo y compañero en la prensa, don Juan Durán y España. Con este motivo, invitó anoche el señor Durán á varios de sus buenos amigos y compañeros á una reunión intimamente familiar, y en ella tuvo ocasión de oír de boca de todos y cada uno, los sinceros elogios é inmejorable concepto que justamente merece la nueva farmacia, montada á todo coste según requieren los adelantos y exigencias de la farmacopea moderna.*

Los congregados -entre los cuales había algún voto de tanto peso y calidad como el del doctor Torá, catedrático de esta Universidad y que cuenta al señor Durán entre sus predilectos y aprovechados discípulos- pudieron hacerse cargo de la seria, bien entendida y elegante instalación de la nueva oficina, que honra á la clase farmacéutica barcelonesa y puede sostener ventajoso parangón con los mejores, así en mérito científico ó profesional como en valor artístico. Basta decir que el proyecto arquitectónico y su ejecución son obra de don Luis Doménech y Montaner...”.

Una interpretació del bastó d'Esculapi, a la farmàcia Duran

L'antiga farmàcia Duran i España, en una fotografia de l'any 1903 (Institut Amatller-Arxiu Mas)

El modernisme ha deixat veritables mostres artístiques a les farmàcies d'arreu del país. Exemples com la desapareguda Farmàcia Gibert, la Farmàcia Guinart, la Farmàcia Sañé -avui Casaus-, la farmàcia Madroñal, la Farmàcia d'Antoni

Novelles -avui Bolós- o la Farmàcia Enrich, entre d'altres deixen entreveure la riquesa d'un dels períodes artístics més dilatats de la història de Catalunya.

I si arquitectes com Gaudí i Puig i Cadafalch tenien, entre les seves creacions, el projecte decoratiu d'alguna farmàcia, ara hi podem afegir el nom de Lluís Domènech i Montaner amb la "Farmàcia-Laboratorio de Juan Duran y España".

L'apotecari Joan Duran i España (1856-1924) va ser un actiu catalanista originari de Vic. Era fill del fuster Lluçia Duran Pla, d'Arbúcies i de la barcelonina Bonaventura España. Desconeixem a quina edat va anar a viure a la ciutat comtal però als 16 anys ja hi cursava el batxillerat, d'acord amb la documentació que es conserva a l'expedient acadèmic, i l'any 1881 estava matriculat a la facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona. Malgrat tot, els seus orígens professionals són més literaris que no pas científics.

Periodista, escriptor i poeta prematur, Duran i España va participar des de ben jove en el Círcol Literari de Vic, que es va convertir, des de la seva fundació el 1860, en el centre cultural més important de la ciutat. També va publicar força poesia en diferents portaveus osonencs i una vegada es va instal·lar a Bar-

celona.

Capsa de medicament de la farmàcia Duran, amb el medalló dissenyat per Domènech i Montaner

celona va ser un dels col·laboradors més actius de *La Renaixensa*, fins al punt que, a partir de 1891, Duran és un dels pocs redactors del rotatiu amb sou fix, juntament amb Duran i Ventosa, Octavi Carreras, Santiago Gubern i Josep Güell i Mercader.

Duran i España va col·laborar durant uns anys també en el portaveu *La Il·lustració Catalana* de Francesc Mateu i va ser un dels impulsors de la restauració dels Jocs Florals de Barcelona i fins i tot, als certàmens de 1892 i 1893, va arribar a ser suplent dels mantenidors. També va fer traduccions. El 1892 *La Renaixensa* li publicà la traducció del francès al català de la novel·la *Dobrovsky* del poeta rus Alexander Puskhin i l'any 1927 la *Gazeta de Vich* li publicà la seva obra pòstuma «*Flors de Joventut: recull de poesies*» dins la «Biblioteca d'autors vigatans». Però malgrat aquesta trajectòria, Duran i España ja hem dit que també va ser un home de ciències. Gran aficionat a l'astronomia, als anys 10 fou un dels impulsors principals de la *Sociedad Astronómica de Barcelona*. També, com a persona compromesa amb el catalanisme polític, fou un assidu membre de les tertúlies de l'Ateneu Barcelonès i fins i tot va ser compromissari de la secció de Ciències Exactes d'aquesta institució des de l'any 1905 a 1907 i vicepresident de la secció de 1908 a 1910.

Aquest contacte associatiu, la seva participació als Jocs Florals i les seves col·laboracions periòdiques a *La Renaixensa*, van fer que Duran i España establís amistat ben aviat amb l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner. I segurament la sintonia entre ambedós personatges va fer que Duran demanés a Domènech que li elaborés el projecte de la seva farmàcia.

Carles Sàiz

Domènech va tenir cura fins i tot dels pots de farmàcia de l'establiment

Domènech també dissenyà l'emblema de la farmàcia Duran

El 20 de juny de 1896 el diari barceloní *La Dinastia, diario político, literario, mercantil y de Avisos de Barcelona*, publicava que el vigatà Joan Duran i España havia estat llicenciat

en farmàcia per la Universitat de Barcelona «con la calificación de sobresaliente». Tenia 37 anys, i pocs mesos després deixà la feina a *La Renaixensa* per obrir el seu propi negoci. El novell farmacèutic adquirí un dels dos baixos d'un edifici d'estil eclèctic que s'acabava de construir al carrer València, a pocs metres del passeig de Gràcia, i Domènech i Montaner va esbossar el projecte del nou establiment. El disseny decoratiu de la farmàcia es regia pels principis de la simetria, amb tot un conjunt de prestatgeries de cedre que envoltaven l'establiment.

El mobiliari de la farmàcia comptava amb portes de vidre i estava decorat amb un marc voladís d'estil gòtic -molt típic en les obres de Domènech-, reforçat amb tot un seguit de siluetes vegetals de marqueteria que podem identificar com acònits o malves. L'arquitecte pretenia recordar el caràcter tant floral del modernisme del moment i entre prestatgeria i prestatgeria hi alterna també motllures escultòriques d'elements vegetals, principalment gira-sols que volien simbolitzar l'energia. Domènech també va recórrer a la mitologia grega amb la cornucòpia d'elements vegetals que simbolitzen la salut i a voltes, a l'entrada de la rebotiga hi representà serps -de morfologia molt similar als dracs que avui podem veure també a les portes de la casa Roura de Canet- encargolades en el bastó d'Esculapi si bé, sembla més el caduceu de Mercuri, com a símbol de la vida i la mort.

Al fons de la botiga Domènech hi plantejà el taulell de despatxar amb un escut logotip de la farmàcia tallat en alt relleu que representa un punt de foc encès que compta també amb les inicials JDE de Joan Duran Espanya al centre i l'envolta la llegenda en llatí «*Modo : eido : labori : assiduo : tatitum*».

El taulell de despatxar marcava l'accés al laboratori a través d'una obertura coronada per un timpà de fusta a manera de gelosia àrab que de ben segur pretenia ressaltar la importància d'aquest espai amb un medalló central, idèntic al que va posar al taulell de despatxar. A banda i banda del timpà Domènech hi va afegir una D i una E de grafia d'estil gòtic, de fusta tallada i daurada, que es corresponien també a les seves inicials. Per fer tots aquests treballs de fusteria Lluís Domènech va comptar amb la mà escultòrica dels germans Viladevall, que també van treballar amb molt d'encert el sostre de l'establiment.

Carles Saiz

Tota la fusteria escultòrica va estar feta pels germans Viladevall

L'arquitecte va esbossar també un cassetonat de fusta per al sostre, que comptava amb elements decoratius amb pa d'or que va realitzar el prestigiós pintor i decorador Marcel·lí Gelabert, autor també, juntament amb Lluís Bru, de la decoració de l'esmentada

farmàcia Novellas a la Rambla Catalunya.

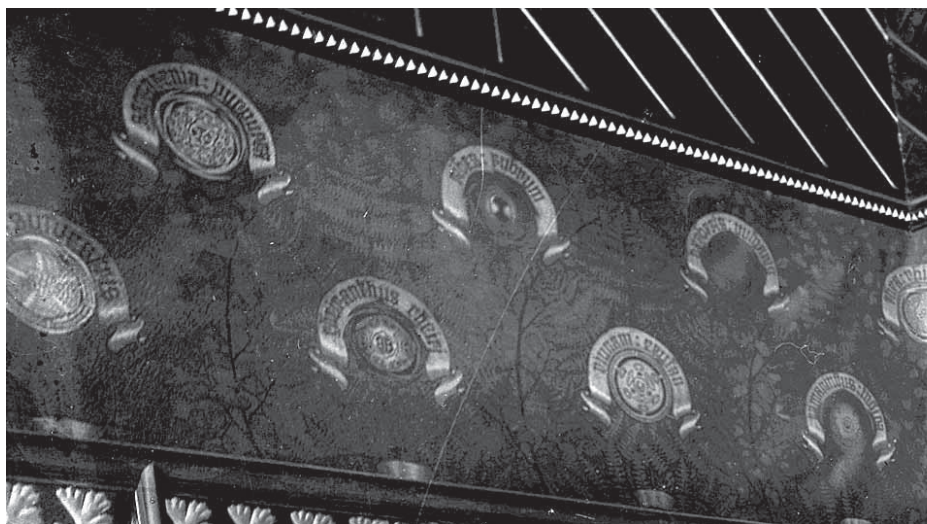
També era obra de Gelabert el fris policromat de vegetació composta de fullaraca de falsies i falgueres que corria tot l'establiment amb representacions de flora medicinal i amb la llegenda del nom científic de les plantes més comunes de la farmacopea. S'hi podia veure representades herbes diurètiques i digestives com el violer (*cheiranthus cheiri*), la wi (*whyh chinensis*), el coralet (*berberis vulgaris*), el grosseller vermell (*ribes rubrum*), el tamarinde (*tamarindus indica*), el cacau (*theobroma cacao*) o la quillaja (*quillaja saponaria*), entre d'altres. Segons la premsa del moment, totes les flors estaven acolorides amb tints naturals de la mateixa planta i en el fris s'hi podia llegir uns versicles de la Bíblia apropiats a l'exercici de la farmàcia.

Domènech també va dissenyar les làmpades de gas que il·luminaven la farmàcia. La central era de grans dimensions, era feta completament de llautó i comptava com tots els aplics que tenia la botiga amb representacions de serps que es cargolaven i formaven el mateix cos de la làmpada. Aquests treballs eren obra del Taller Miret i Assens.

D'altra banda, cal dir que els marbres de l'establiment van estar treballats pels germans Sunyol, que també feren el terra, intercalat de marbre fosc i clar, col·locat amb efecte d'escacs, com a símbol de les energies positives contra les negatives.

Les calderes del laboratori eren fetes al taller de Henry d'Aubigny i tota la metal·lúrgia del laboratori es va encarregar al taller de Manuel Ballarín de Barcelona. Domènech va portar la direcció de tots els detalls decoratius fins al punt que encarregà ell mateix els pots de la farmàcia, que va realitzar el Laboratorio Artístico Industrial i també l'empresa Gabarró. I sembla que l'obra comptà amb la satisfacció del seu propietari, Joan Duran i també de la mateixa premsa del moment. *La Vanguardia* en deia, el dia de la seva inauguració, que "el surtido de medicamentos y específicos no puede ser mas completo; el amplísimo local permite la distribución holgada de todas las dependencias y particularmente del laboratorio".

Els companys de *La Renaixensa* també es van

El fris de la paret comptava amb representacions d'herbes en filactèries

La il·luminació de la farmàcia era obra del taller Miret i Assens fer ressò de la inauguració de la farmàcia de l'antic redactor del diari dient que «*los llassos d'amistat y companyonatge que'ns lligan ab l'amo del nou establiment y'ls no menos íntims que'ns uneixen ab lo distingit arquitecte Lluís Domenech y Montaner, director de la instal·lació, no son bastants en lo cas present pera que deixém de reconeixre ab quin bon peu ha montat en Durán lo seu establiment. Baix lo punt de vista artístich res hi ha planyut, oferint lo conjunt un aspecte ensemps rich y elegant, quinas qualitats unidas al ayre modern de la instal·lació fan que un no's cansi de contemplar los variats y lògics detalls de la ornamentació*».

La farmàcia Duran va obrir les seves portes el 2 de desembre de 1896, essent així una de les farmàcies més modernes del país. *La Renaixensa* deia que Duran «*s'esforzá en*

ensenyar á sos amichs y confreres la escrupulositat ab que havia procedit en quant se refereix als medicaments y á sa depurada obtenció (...) Tots los concurrents se convenceren de la perfecció y netedad ab que la farmacia Durán pot servir al públich, al que recomaném no deixi d'utilitzar sos serveys, quan convinga, segur de que quedarà satisfet del tot».

El diari *La Dinastia* també elogiava la farmàcia Duran a les seves pàgines dient que «el laboratorio cuenta con los aparatos más perfeccionados para las distintas operaciones químicas, propias de la farmacia y reúne excelentes condiciones de ventilación. El despacho, ó lo que vulgarmente se conoce por farmacia, ha sido construido y decorado segun planos y dibujos del arquitecto don Luis Domenech y Muntaner quien ha dado en ello una nueva prueba de su talento é imaginación».

Joan Duran va estar al capdavant del negoci vint-i-cinc anys fent del tot famós el reforçament vitamínic

«Robustina Duran y España» que es va arribar a vendre en diferents farmàcies de Barcelona i l'any 1922, als 66 anys, va traspasar la farmàcia al llicenciat G. Garriga, que la regentà força anys sota el nom de «Farmacia Garriga. Antigua Farmacia Duran y España». A partir d'aquí es van anar succeint tot de farmacèutics fins a l'actualitat. Entre 1946 i 1958 l'establiment era la Farmacia Puertolas. Durant tota la dècada dels 60 va ser la Farmàcia J. Robisch i entre els anys 1971 i 1988 la va portar la farmacèutica Maria Dolors Rigau.

El 1988 el negoci es va traspasar a l'actual propietària, la farmacèutica Maria Aurora Flores Bienert, que l'ha mantingut fidelment com el va trobar. Avui l'establiment continua obert al públic i és la farmàcia modernista més antiga de Barcelona. La farmàcia conserva

Foto: Carles Saiz

Malgrat tots els canvis, la farmàcia segueix respirant avui l'ambient modernista

pràcticament tots els elements decoratius del mobiliari dissenyat fa més de cent anys per Lluís Domènech i Montaner, les prestatgeries modernistes i el taulell, si bé aquest es va modificar i ampliar posteriorment. No van tenir tanta sort les làmpades modernistes i els aplics que il·luminaven la botiga, que amb el temps i tants propietaris van acabar desapareixent. També s'ha malmès la decoració floral de les parets i el terra original a més a més del cassetonat de fusta que avui es troba camuflat per un sostre fals.

Però malgrat tots els canvis, fruit de les noves èpoques, avui encara, quan s'entra a l'antiga farmàcia Duran i España, se segueix respirant l'empremta modernista, inequívoca, de Lluís Domènech i Montaner.

CARLES SÀIZ I XIQUÉS
historiador